

Orpana

1990/II

Syys-Orpana sisältää mm.

Raimo Vasara:

Puheenjohtajan mietteitä

Sivu

1

Kaarlo Haapanen:

Sukututkijan hakukohteena
siirtolaiset ja muuttajat

3

Terttu Honkala:

Orpana-lehden vaiheita

7

Pekka Nuottajärvi:

Oriveden historiaa
sukututkijan näkökulmasta

11

Salomon Koskinen:

Köyhinä vuosina

16

Hallitus

Puheenjohtaja

Raimo Vasara
Näsilinnankatu 9 B
33210 Tampere
puh. 125 752

Varapuheenjohtaja

Olavi Kallioniemi
Liljankuja 4
33300 Tampere
puh. 442 959

Sihteeri

Leila Mäkinen
Lemminkäisenkatu 6 A 17
33540 Tampere
puh. 554 339

Rahastonhoitaja

Seija Jäminki
Hämeenpuisto 13 A
33210 Tampere
puh. 147 087

Jäsen

Terttu Honkala
Mustanlahdenkatu 1 B 99
33210 Tampere
puh. 125 569

Jäsen

Matti Koittola
Matinmäki
33850 Tampere
puh. 671 606

Julkaisut:

Orpana, Vuosikirja, erillisjulkaisusarja (mm. Esipolvitauluja)

Julkaisutoimikunta

Terttu Honkala, päätoimittaja
Mustanlahdenkatu 1 B 99
33210 Tampere, p. 125 569

Olavi Kallioniemi
Vuosikirja, p. 442 959

Matti Koittola, p. 671 606

Vilho Puro, graafinen
suunnittelu, p. 174 781

Myynti ja tilaukset

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 Tampere, p. 232 768

Puhtaaksikirjoitus

Vilho Puro, p. 174 781
Marjatta Rintala,
p. 432 004

Paino

Tehokopiointi Ky

Orpanan kansilehti

Arja Kääriä

PUHEENJOHTAJAN MIETTEITÄ

Syksy on saapunut, illat pimentyneet, väki on palannut kaupunkiin. Tampereen seudun sukututkimusseuran toiminta on alkanut vireänä. Kokouksissa esityksiä kuulemassa istuva salintäyteinen jäsenistö enteilee hallituksen onnistuneen aihevalinnoissaan. Saanen lausua tässä kiitokseni kovimman ennakkotyön tehneelle seuramme sihteerialle **Leilalle**. Me muut hallituksen jäsenet olemme sitten yrittäneet toimia muissa merkeissä. Sihteerin moninainen työnkuva laajenee vuosi vuodelta, en sen sisältöä kykenisi teille edes luetteloimaan.

Retkien järjestäminen sujuu. Menemme sitten lähelle tai kauas, aina on löytynyt innokkaita vetäjiä. Uhrautuvaisin heistä on **Matti**. Järjesti viimeisimmän Ruovedelle, esivanhempiensa synnyinseuduille. Toivon seura-laisten puolesta, että hänellä riittää voimia yhä uusien matkakohteiden luotsaamiseen.

Julkaisutoiminta pyörii, ruuhkat on purettu. Perustettu julkaisutoimikunta hoitelee työnsä mukavasti. Omalla ajallaan korvauksetta työskennellen se hyödyttää taloudellisesti ajatellen koko jäsenistöä. Orpanaa hoitelee **Terttu** ja vuosikirjaa **Olavi**, graafinen suunnittelu on **Vilhon** käsialaa. Julkaisujen ulkoasu on parantunut melkoisesti. Sisältökin on seuramme jäsenten ja muiden kirjoittajien ansiosta säilynyt korkeatasoisena. Se taas takaa luettavuuden ja sitä kautta myynnin. Myyntituloilla helpotamme paineita jäsenmaksuun jne.

Lainaustoiminta ennen kokouksia Mäkelän kabinetissa on saanut vankan käyttäjäjoukkonsa. **Seija** hoitelee sitäkin yhtä mukavasti kuin toistakin luottamustehtäväänsä rahastonhoitoa, mitä pankkipalvelumuutokset pyrkivät riepottelemaan. Ehkä jäsenmaksujemme perintätapaankin tulee uusia vaihtoehtoja. - **Miljan** myyntityö jatkuu entisellään, eikä puhtaaksikirjoittamisista vastaavia **Vilhoa** ja muita saa unohtaa.

Siinä sitä Tampereen seudun sukututkijain toimivaa henkilöstöä. Heitä

minulla on ollut ilo johtaa jo pian kahden vuoden ajan. Muuten puheenjohtajan tehtävä olisikin ollut ylivoimainen tällaiselle hallituksen ulkopuolelta mukaanvedetylle rivijäsenelle. Joustava yhteistyö, uhrautuva asenne ja kulloinkin vallitsevien olosuhteiden ymmärtäminen ovat hyveitä, joita toivon tulevaisuudessakin toimihenkilöiden omaavan seuramme tehtäviä hoidaessaan.

Jäsenistömme ulkopuolelle suuntautuva yhteistyö on myös tärkeää. Oma kotikaupunkimme Tampere ja sen eri laitokset kaipaavat tiivistä ja jatkuvaa yhteydenpitoa seuran taholta. Perinteisesti muihin, myös alueen ulkopuolellakin oleviin yhdistyksiin solmitut suhteet mahdollistavat tiedonvaihdon meidän kaikkien parhaaksi. Näiden suhteiden kehittäminen ja säilyttäminen kaipaa jokaisen seuramme jäsenen myötävaikutusta.

Hyvää loppuvuotta!

Raimo Vasara

.....

Tampereen seudun sukututkimusseura r.y:n

S U K U T U T K I M U S P Ä I V Ä

Tampereella Sampolassa

lauantaina 19. tammikuuta 1991

kello 10 - 16.

.....

SUKUTUTKIJAN HAKUKOHTEENA SIIRTOLAISET JA MUUTTAJAT

Suomen lähes kaikki teollisuuskaupungit ovat saaneet suurimman osan asukkaistaan maalta muuttaneesta työvoimasta - maaltamuuttajista, ja siirtolaiset ovat samaa lähtötasoa, mutta heidän matkansa on suuntautunut muualle, meiltä usein Atlantin taakse USA:an ja Kanadaan.

Pietarsaaren uusasutus tapahtui pääosiltaan 25 - 30 vuoden aikana, alkaen kasvu joskus 1885 ja jatkuen tuonne vuoteen 1917. Suuret lisäykset osuivat 1910-luvun paikkeille. Silloin alkoivat Strengbergin tupakkatehtaan suuret laajennustyöt. Se tarjosi työpaikat koko kaupungin ja sen lähiseudun naisille. Suurimmillaan Strengbergin naistyövoima saattoi nousta 1600 henkeen ja ylikin. Toinen naistyövoimaa sijoittanut yritys oli Lassfolkin pitsi- ja nauhatehdas. Sielläkin puhuttiin sadoista - useista sadoista työpaikoista. Työtarjonnassa alkoi tapahtua muutoksia - naistyövoiman kysyntä teollisuudessa laantui, kun tupakan valmistus koneellistui - ensin 1920-luvun alussa ja sitten yhä vuosikymmenen lopussa ja vaihteessa.

Näistä syistä Pietarsaaren väkiluku kasvoi nopeasti - kuin myös siksi, että vuosisatamme ensimmäisellä ja toisellakin vuosikymmenellä sahateollisuus nousi ja kasvoi ja sataman osuus lisääntyi...

Kun tutkii muuttajien lähtötasanteita, ne ovat hämmästyttävän yhtenäiset. Suurin osa heistä on keskisen Suomen, Pohjois-Hämeen ja lähipohjanmaan pikku torppien perua, väkeä, jota ahtaissa tiloissa oli liikaa, joiden oli pakko lähteä, ja kun he lähtivät, paluuta ei juurikaan ollut. Ne, jotka saivat matkalippurahat, "tikettirahat" järjestymään USA:an ja Kanadaan, lähtivät empimättä. Ne, jotka eivät saaneet, siirtyivät rantakaupunkeihin. Se oli helppoa, koska työtä oli tarjolla.

ENO MENI AMERIIKKAAN

Äitini kaksoisveli Kalle Rasi pääsi Ameriikanlaivaan. Hänen tätinsä - isoäitini sisar yhdentoista lapsen sisarusparven vanhimmasta päästä - oli mennyt 1880-luvulla Atlantin taakse. Sinne hän hankki toistakymmentä sukulaistaan. Yksi heistä oli enoni, tämä äitini kaksoisveli Kalle Rasi. Hänen tikettiasiansa järjestyi joskus vuoden 1903 alussa. Hän kirjoitti

sisarelleen usein, lähetti joskus muutaman dollarinkin ja, mikä silloiseen poikaseen vaikutti eniten, myös valokuvia. Niissä oli hämmästyttävää se, että omaisemme - ensin eno yksin, sitten myöhemmin kaunis, hienonnäköisesti puettu morsian ja vielä myöhemmin koko perhe olivat hienon ja herraskaisen näköisiä. Pitää muistaa, että Hööklunnintalon piirissä hienot pyhävaatteet kravatteineen sun muine lisähepenyksineen olivat äärimmäisen harvinaista rekvisiittaa. Muistan hyvin senkin, että usein amerikankuvissa olevilla ihmisillä oli lisähienous: silmälasit! Enolla ei niitä vielä 20-luvun kuvissa ollut. Myöhemmin kyllä.

Ameriikan siirtolaisillemme oli yhteistä ainakin se, että he mieluiten avioituvat samankielisten kanssa. Seka-avioliitot muunmaalaisten kanssa olivat äärimmäisen harvinaisia. Professori Heikki Variksen mukaan se johdettiin eräästä hyvin käytännöllisestä syystä. Koska pojat yleensä osasivat vain kotikieltään, kosimista ei saattanut vieraskieliselle toimittaa. Toinen muuttajapolvi jo osasi ja Ameriikan suuri kansojen sulatusuuni alkoi toimia. Seka-avioliitot pääsivät alkuun. Nyt, jo neljännen siirtolaispolven kohdalla, alkavat juuret omakielisiin katkeilla tyystin. Sain kolme vuotta sitten yhteyden enoni pojanpojan poikaan. Hän on aviossa norjalais-sukuisen kanssa eikä enää osaa sanaakaan suomea - eikä hänen vaimonsa norjaa!

ENONI KALLE RASI PITI YHTEYTTÄ

On ilmeistä, että sisaruksilla, kun he ovat kaksosia, yhteys on elävämpi ja jatkuvampi. Muistan, että eno ja äitini kirjoittelivat usein toisilleen. Kun nyt tutkii heidän kirjeitään ja kuvien taakse piirrettyjä tervehdyksiään, saattaa nähdä hyvin, että nämä viestit olivat niukkasanaisia, kuten senkin, että 1890-luvun puoli vuotta kestänyt koulu ei järin kaksisia kirjallisen ilmaisun taitoja antanut.

Tiesin, että enoni Kalle Rasi oli työssä käsiporia valmistavalla tehtaalla, että hän asui Fitchburgissa "Massan valtiossa", että hänellä oli kaksi lasta, auto ja omakotitalo ja että "tulemme hyvin toimeen".

Sitten tapahtui yllätys!

1938 - ENO TULI KÄYMÄÄN SUOMESSA

Kotipitäjässä Karstulassa käynnin jälkeen eno matkasi ensin Pietarsaareen äidin ja isäpuolen luo ja sitten pohjoiseen Rovaniemelle tapaamaan sisaren lapsia - siis meitä, Martta-sisarta ja minua, vasta silloiseen avioon

mennyt...

Se oli kiinnostava tapaaminen. Siinä oppi ainakin sen, että joka on kerran valtameren yli matkannut, kantaa ikävää sielussaan lopun ikäänsä: - aina on ikävä Atlantin meren toiselle puolelle -

Niin oli enonikin laita. Hän selitti, kuinka haikeana hän on aina meitä kohtaan ollut. Hän käytti monia sanoja, joita meillä ei enää kielessä käytetty ja englanninkielisiä ilmaisuja ja sen kielen sävyttämiä sanoja - hän puhui mielellään syövänsä tomeeteja. Me hyvin harvoin vielä 30-luvulla söimme tomaatteja. Hän sanoi mielellään ottavansa 'snäpsin' ja otti myös, kun Alkossa asialla käytiin. Nykyään meillä on kieli mennyt paljon amerikkalaisemmaksi kuin Eno-Kallella silloin.

ENO-KALLESSA OLII KUNNIOITETTAVIA PIIRTEITÄ

Tapasin 30-luvulla muitakin amerikoista käymään tulleita sukulaisia. Monille heistä entinen Suomi puutteineen, vaatimattomine oloineen ja suureen Ameriikkaan verrattuna oli väheksyttävä ja oma menestys ja hyvinvointi leuhkimisen väarti. Eno-Kallella ei ollut. Hän sanoi elämisentasostaan (silloin ei sanaa elintaso ollut vielä tiedostettuna): "Se nyt on vain asumus, 'hoomsteed' ja autokin on vain kulkuväline - ei se muuta ole. (Hoomstiid=omakotitalo)

Kun kysyin ja kadehdin hänen englanninkielen taitoaan, hän sanoi: "Ja paskat minä enklantia osaan. Pystyn ruokaa ostamaan ja asian toimittamaan tavallisessa yhteydessä. Eikä muuten voi olla. Kaikilla naapuriporantekokoneilla on suomalaisia ja kaikki asuntonaapurit ovat suomalaisia ja illanvietoissa puhutaan suomea, itketäänkin suomenikävä suomeksi... Opi siinä muka."

Kun aina vaan kyselin, vaikkapa että sinä taidat olla huippu ammattimies metallitöissä, hän sanoi osaavansa tehdä:

- Vain neljänlaisia poranpidikkeitä! Vaikka sidotuin silmin ja säkki päässä! Minä en ole kolmeenkymmeneen vuoteen muuta tehnyt kuin yhtä ja samaa - neljää kokoa käsi- ja olkaporan teränpidikkeitä!

Hän sanoi tehneensä urakkaa koko sen alkuvuoden 1938 ja saaneensa siitä "niin hyvän hugin (urakan), että päätin lähteä teitä kahtomaan 'vanhassa maassa'."

KAIKKI MUUTTAJAT OVAT SIIRTOLAISIA

Kun muuttoliike vuosisadanvaihteen kahta puolta alkoi, kaikki lähtivät

samalta statukselta. Kotona ei ollut tilaa eikä leipää kuin yhdelle kymmenestä lapsesta. Yhteistä oli se, että oli lähdettävä ja johonkin. Osa matkasi Ameriikkaan, muut teollisuuskaupunkeihin Suomessa. Meren taakse menijät ehkä voittivat aineellisesti enemmän, pääsivät leveämmälle leivälle, omaan taloon 7 vuosikymmentä aikaisemmin kuin nykyinen, Suomen kolmas muuttajapolvi. Mutta sisältöä on ollut näilläkin, kotirannalle jääneillä. Ainakaan heillä ei joka näkemässä kaihtanut sydämen laitaa ikävä - kuten pehmeämmän leivän tavoittaneilla Ameriikassa.

Kyselin enolta paljon. Muunmuassa sitä, mitä eniten noin käytännössä on ollut siellä ikävä?

Mitä hän vastasi?

- Hyvää suomalaista rukiista leipää ja oikein helevetin hapanta piimää!

Kaarlo Haapanen on laatinut tämän kirjoituksen Pietarsaaren Sanomiin seuramme Pietarsaari-retken merkeissä keväällä 1990. Pietarsaaren Sanomat on myös kirjoituksen julkaissut.

ORPANA-LEHDEN VAIHEITA

LEHDEN TOIMITUS

Tämä Orpana-lehden numero 1990/II on järjestyksessä 33. Orpana. Ensimmäinen Orpana ilmestyi vuoden 1981 alkupuolella. Sen päätoimittajana oli KAARLO HAAPANEN ja toimituskuntaan kuuluivat hänen lisäksi jo edesmenneet Vesa Leppänen ja Osmo Merikoski. Tämä toimituskunta tiedotti ensimmäisen lehden ensimmäisellä sivulla:

Tampereen Seudun Sukututkimusseura ry. ryhtyy julkaisemaan tiedotuslehteä. Tarkoituksena on, että lehti ilmestyy kaksi kertaa kevät- ja kaksi kertaa syyskaudella.

Suunnitelman mukaisesti lehti alkoikin ilmestyä neljä kertaa vuodessa. Ensimmäinen toimituskunta toimitti Kaarlo Haapasen johtamana lehteä vuodet 1981, 1982 ja 1983 sekä alkuvuoden 1984. Lehteä ilmestyi tänä aikana kunioitettava määrä, 14 numeroa.

Uusi päätoimittaja PASI KUUSILUOMA aloitti syksyllä 1984. Erityistä toimituskuntaa ei enää nimetty. Pasi ehti urakoida kokoon neljä Orpanaa, mutta lähti sitten syksyllä 1985 opiskelemaan toiselle paikkakunnalle. Seuraava päätoimittaja BRIITTA KEKKI toimitti vuosina 1985, 1986 ja 1987 yhteensä 9 numeroa.

Orpanahan ei ole suinkaan seuramme ainoa julkaisu, vaan vuosittain ilmestyy myös 1-2 nidettä vuosikirjaa, jossa julkaistaan seuran tilaisuuksissa pidettyjä esityksiä sekä seuran vuosikertomukset ja jäsenluettelot. Lisäksi seuralla on erillisjulkaisusarja, jossa tähän mennessä on ilmestynyt jo 8 julkaisunidettä. - Lähinnä kai julkaisujen suuresta määrästä johtuen alkoi koko julkaisutoiminta vuoden 1987 vaiheilla ruuhkaantua. Ruuhkaa selvittelemään valittiin syksyllä 1988 runsaslukuinen toimikunta, joka jakautui Orpana-ryhmään ja vuosikirjaryhmään. Orpana-ryhmä toimittikin vielä syksyllä 1988 yhden Orpanan numeron ja jatkoi vähän supistuneena toimintaansa seuraavana vuonna. Tässä vaiheessa päätettiin, että enää ei pidetä tavoitteena Orpanan neljää vuosinumeroa. Nykyisin lehteä julkaistaan käytettävissä olevien voimavarojen mukaisesti, niin monta vuosinumeroa kuin kokoon saadaan. Kahta vuosinumeroa lienee kuitenkin pidettävä minimi-tavoitteena.

Vuonna 1989 oli MATTI KOITTOLA päätoimittajana ja toimituskuntaan kuuluivat Heikki Heino, Asko Katara, Päiviö Muhonen ja Eila Vihtiälä. Nyt

PÄÄTOIMITTAJAN

PALSTA

O R P A N A sanan merkityksestä.

Toimituskunta ehdotti seuran tiedotuslehden nimeksi O R P A N A A. - Suomen kielen Etymologinen sanakirja kertoo sanan merkityksestä ja taustoista

" o r p a n a 'serkku (Häme, Satak. ym); su-
kulainen (mm Ikaal., Kuru, Konginkangas, Juva);
vieraissa olija, tuttava, kestiystävä (esim.
Jämsä, Kong.); naimisissa oleva tytär t. sisar
(lapsuuden kodissa oleville) (Kymenl. Anttola
ym); nuori neito, (tuleva) nuorikko (vanh.
run.)',

o r v a s 'sukulainen (Lapua)',
k ä y d ä t a i o l l a o r p a n o i s s a 'su-
kuloida, vierailla sukulaisten luona; käydä ati-
voissa, olla oljamissa (= nuorikon vierailu en-
tisessä kodissaan)',

o r p a n o i d a , - i t a 'käydä vieraisilla',
o r v a s t a a 'käydä sukulaisten luona, ottaa
omin luvun ("niinkuin o r p a h a n oikeudella,
Lapua)',

l p R å r b e n 'sisar' N(Friis) o a r b e n 'sisar,
sisko'... N o a r b m a e l l e , I o a r b i n -
p e e l i i d . , T v o r m - p i e i l l e 'si-
sarpuoli; serkku, orpana'; E (apiksi) å b b a
'sisar'..... "

(Etym. sanakirja II osa siv. 438. - Toimk. huomauttaa:
käytettävissä olevassa kirjoituskoneessa ei ole Saamenkie-
len, Mordvan, Tšheremissien kirjasimia, joista kielistä
teoksessa niinikään on saatavissa orpana-sanana merkitystä
selventäviä mainintoja). - Kokouksessaan 13.2.1981 Tss:n
jäsenet pitivät nimiehdotusta onnistuneena.

K.H.

saatiin uusi kansilehti: vuodesta 1981 alkaen KALEVI MÄKI-KIHNIÄ oli suunnitellut Orpanan kannet, yhteensä 28 kappaletta. Uusi kansilehti, joka nyt toistuu numerosta toiseen samassa perusmuodossa, on ARJA KÄÄRIÄN suunnittelema.

Edellisessä kappaleessa mainittu toimituskunta toimitti Matti Koittolan johdolla vuonna 1989 kaksi Orpanan numeroa. Vuosikirjalla oli oma toimituskuntansa. Syksyllä 1989 seuran hallituksen piirissä heräsi ajatus koko julkaisutoiminnan keskittämisestä yhdelle toimikunnalle. Marraskuussa vuosikokous valitsikin vuodeksi 1990 julkaisutoimikunnan, johon kuuluvat Olavi Kallioniemi, Matti Koittola, Vilho Puro sekä tämän kirjoittaja.

Vuosi 1989 oli Tampereen Seudun Sukututkimusseuran 10-vuotisjuhlavuosi. Orpanan juhlavuosinumeron kokoaminen oli kuitenkin erilaisista syistä viivästynyt. Uusi toimikunta sai tämän numeron (Orpana 1989/III) vuodenvaihteessa valmiiksi ja sitä päästiin myymään sukututkimuspäivänä tammi-kuussa 1990. Orpana 1990/I ilmestyi huhtikuun alussa ja nyt olemme saaneet valmiiksi tämän numeron 1990/II.

LEHDEN SISÄLTÖ JA KIRJOITTAJAT

Kirjoittajan nimellä varustettuja kirjoituksia eli artikkeleita on Orpanassa julkaistu tähän mennessä n.200. Lisäksi lehdessämme on julkaistu lukuisia vanhojen asiakirjojen jäljennöksiä sekä yhdistystoimintaa koskevia tiedotuksia. Aluksihan lehteä kutsuttiinkin seuran tiedotuslehdeksi, mutta koska tiedotusten osuus ei viime aikoina ole ollut kovin suuri, niin tämä nimitys on jäänyt pois käytännöstä. Nykyisin Orpanaa voidaan nimittää seuramme jäsenlehdeksi.

Orpanassa tähän mennessä julkaistut artikkelit jakautuvat eri aihepiireihin suunnilleen seuraavasti:

suku- ja henkilöhistoria	36%
sukututkimustietous	31%
paikallishistoria ja Suomen historia	17%
yhdistystoiminta	16%

Prosenttiluvut on laskettu kutakin aihepiiriä käsittelevien kirjoitusten lukumäärästä. Sivumääriä ei tässä yhteydessä ole otettu huomioon.

Julkaistujen parinsadan kirjoitusten kirjoittajia on n.60. Näistä kirjoittajista 35 löytyy seuran jäsenluetteloista. Osa heistä on jo edesmenneitä. Jäsenkirjoittajien määrä ei ole kovin suuri, mutta monet heistä ovat kirjoittaneet useita kirjoituksia. Ulkopuoliset kirjoittajat ovat useimmiten kirjoittaneet vain yhden kirjoituksen.

Monien ansiokkaiden ja ahkerien kirjoittajien joukosta erottuu kolmen

ahkerimman ryhmä. Heidän lukijoille tutuiksi tulleet nimensä ovat sukunimien aakkosjärjestyksessä: KAARLO HAAPANEN, JORMA RÄSÄNEN ja EILA VIHTIÄLÄ.

PUHTAAKSIRJOITUS

Ensimmäinen Orpana-lehden puhtaaksikirjoittaja ja lehden kokoonpanija oli nykyinen kunniajäsenemme JORMA RÄSÄNEN. Hän suoritti tämän työn vuonna 1981. Vuoden 1982 sekä seuraavan vuoden alkupuoliskon puhtaaksikirjoittaja oli TARJA TASKINEN. Hän kirjoitti puhtaaksi kuusi Orpanaa, 122 sivua. Syksyllä 1983 saatiin puhtaaksikirjoittajaksi MARJATTA RINTALA, joka tähän mennessä on puhtaaksikirjoittanut yli 500 Orpanan sivua. Vuonna 1985 AIRI SALMINEN kirjoitti kaksi numeroa. Hän puolestaan on kirjoittanut puhtaaksi satoja sivuja seuran vuosikirjaa.

Orpanan numerosta 1989/III alkaen VILHO PURO on hoitanut lehden graafisen suunnittelun. Hän on myöskin suorittanut suurimman osan viimeksi ilmenneiden numeroiden puhtaaksikirjoituksesta.

Orpana on painettu (monistettu) tamperelaisissa kopioliikkeissä. Nykyään painatustyön suorittaa Tehokopiointi Ky.

LEVIKKI

Suurimmillaan Orpanan painos on ollut 250 kappaletta, mutta nykyinen 150 kappaleen painos tuntuu sopivamman suuruiselta.

Lehteä on myyty pääasiallisesti seuramme tilaisuuksissa. Myyntiä on vuodesta 1983 alkaen hoitanut MILJA PIEPPONEN. Hän hoitaa myös Orpanan ja seuramme muiden julkaisujen postitse tapahtuvan myynnin ja ilmaisjakelun. Orpana-lehden ilmaiskappaleita lähetetään yhteensä 8-9: kirjastoille, arkistoille sekä sellaisille seuroille, joiden kanssa on julkaisujen vaihtoa. Lisäksi on n.30 vakinaista maksavaa tilaajaa, seuroja ja yksityishenkilöitä, jotka saavat lehtensä postin välityksellä.

Orpana-lehden ja TSS:n vuosikirjan kirjoitusten sisällöstä on tänä vuonna laadittu uusi luettelo. Siihen voi parhaiten tutustua ja julkaisuja myös ostaa seuran kirjastossa Vanhalla Kirjastotalolla. Kirjasto on avoina kokouspäivinä 17.00-18.15

Orpanan useimpia numeroita on edelleen saatavana. Ennen vuotta 1989 ilmestyneitä numeroita myydään ale-hintaan 5 mk/kpl. Uudemmat Orpanat maksavat 15 mk.

Teksti: Pekka Nuottajärvi

Piirros: Marja Nuottajärvi

ORIVEDEN HISTORIAA SUKUTUTKIJAN NÄKÖKULMASTA

Kotipitäjäni (vuodesta 1986 kaupunki) viettää 450-vuotisjuhlaansa kuluvana vuonna. Sen innoittamana olen yrittänyt koota eri lähteistä sekä paikallis-historiallista että sukututkimuksessa tarvittavaa tietoa vanhemman ajan Orivedestä ja siihen liitetystä entisestä Eräjärven pitäjästä. Eräjärvi oli ennen itsenäistymistään Oriveden kappeli. Se kerkisi olla vain hiukan toistasataa vuotta omana kuntanaan. - Enemmän tietoa paikkakunnan menneisyydestä ja nuoremmistakin tapahtumista löytää tutustumalla tämän kirjoitelman lopussa mainittuihin teoksiin.

Oriveden perustamisvuotena pidetään vuotta 1540, jolloin se mainitaan ensimmäisen kerran itsenäisenä seurakuntana. Tätä ennen nämä seudut kuuluivat suur-Kangasalaan. Orivesi tuli mainittuna vuonna omaksi kirkkoherrakunnaksi. Siihen kuuluivat tuolloin Eräjärven ja Juupajoen alueet sekä Längelmäki, joka käsitti silloin myös nykyisen Kuoreveden pitäjän. Perustettu uusi seurakunta oli siis hyvin laaja. Kirkkomatkat olivat pitkiä alueen sivukyliltä, etenkin Längelmäeltä ja Kuorevedeltä. Niinpä jo vuonna 1593 Längelmäki erotettiin omaksi kappeliseurakunnaksi, johon myös Kuorevesi kuului. Itsenäiseksi seurakunnaksi Längelmäki pääsi vuonna 1640. Silloin Oriveden kirkkoherran Pietari Jaakonpoika Vanaeuksen poika Matias Vanaeus nimitettiin sinne kirkkoherraksi.

Eräjärvelle rakennettiin ensimmäinen saarnahuone vuonna 1687 ja siitä tuli Oriveden rukoushuonekunta. Ensimmäinen kirkko valmistui sinne vuonna 1746, ja vuonna 1785 Eräjärvestä tuli Oriveden kappeliseurakunta. Nykyinen kirkko on rakennettu vuonna 1821.

Itsenäiseksi seurakunnaksi Eräjärvi tuli vuonna 1906. Takaisin Oriveden yhteyteen se palasi vuonna 1973. Eräjärven seurakunnan historiakirjat alkavat vuodesta 1750. Sitä aikaisemman ajan tiedot löytyvät Oriveden historiakirjoista, vuodesta 1695. Suhteellisen hyvin pidetyt Eräjärven rippikirjat alkavat jo vuodesta 1728. Tässä yhteydessä on syytä mainita, että Leväslahden kylä siirrettiin vasta vuonna 1929 Längelmäestä Eräjärveen.

Juupajoelle rakennettiin oma saarnahuone jo 1700-luvun loppupuolella, ja Oriveden pappi kävi pitämässä siellä jumalanpalveluksen kerran kuukau-

nessa. Vuonna 1838 sinne valmistui kirkko, ja vuonna 1860 Juupajoesta muodostettiin Oriveden rukoushuonekunta. Itsenäiseksi seurakunnaksi se pääsi vuonna 1904, ja siitä vuodesta alkavat Juupajoen omat rippii- ja historiakirjat. Tätä vuotta edeltävän ajan tiedot löytyvät Oriveden kirkonkirjoista.

Orivedellä, joka siis vuoteen 1540 saakka oli Kangasalan kappeli, oli jo 1460-luvulla jonkinlainen saarnahuone tai kirkko sekä oma pappi, sillä tuon ajan eräässä käräjäpöytäkirjassa käsitellään Oriveden pappilan ja Säynäjoen rajariitaa. Tämä ensimmäinen kirkkorakennus paloi helmikuun 2. päivänä 1577. Samalle paikalle rakennettiin kohta saarnatupa, joka sai käydä kirkosta vuoteen 1650 saakka. Tällöin valmistui uusi oikea kirkko. Tämä kirkko oli käytössä vuoteen 1775, jolloin tuli tuhosi sen. Seuraava kirkko rakennettiin heti edellisen tuhouduttua. Se ei ehtinyt täysin valmiiksi, kun se jo taasen paloi, syyskuun 17 päivän vastaisena yönä 1779. Heti taas alettiin rakentaa uutta kirkkoa, joka valmistui vuonna 1781. Mestarina oli Matias Åkerblom. Kellotapuli, joka vieläkin seisoo komeana paikallaan, valmistui kymmenkunta vuotta myöhemmin. Tämä kirkko palveli seurakuntaa pitkään, mutta sekin paloi, tuhopolton uhrina vuonna 1958. Tuli on vainonnut Oriveden kirkkoja, ja tämä oli jo neljäs tulipalon tuhoama temppeli. Nykyinen, aikanaan muodollaan ja alttaritaulullaan paljonkin kohua herättänyt kaarikirkko, valmistui vuonna 1961.

Oriveden historiakirjat alkavat vuodesta 1695. Mikrofilmirullassa n:o 55651 on lisäksi tilikirjoista poimittuja haudattujen nimiä vuosilta 1619-1695 (alkuvuosilta vain muutamia nimiä). Rippikirjat ovat säilyneet vuodesta 1780. Sitä vanhemmat lienevät tuhoutuneet tuon ajan kirkkopaloissa. Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että Siitaman kylä on vasta vuonna 1926 siirretty Kangasalasta Oriveteen.

Seurakuntamme ensimmäinen nimeltä mainittu kirkkoherra oli nimeltään Tuomas. Hän palveli orivesiläisiä vuosina 1554-1559. Samoihin aikoihin oli seurakunnassa jo toinenkin pappi, kappalainen Joonas. Kirkon palvelijoina on heidän jälkeensä ollut monen monta sananjulistajaa. Seurakuntassamme on vaikuttanut pappissukuja, joiden jäseniä on useammassa polvessa toiminut täällä kirkkoherroina, kappalaisina ja pitäjänapulaisina. Tällaisina voidaan mainita Vanaeus-suku 1600- ja 1700-luvuilla, Utter-suku 1600-luvun lopulta 1800-luvun alkupuolelle, Gummerus-suku 1600-luvulla sekä Salovius-suku 1700-luvulta 1800-luvun alkupuolelle.

Pappien lisäksi ei pitäjässämme paljon muuta säätyläisväkeä ollut, paitsi tietysti kartanoiden isäntäväet ja nimismies sekä paikkakunnalla asuvat muutamat upseerit. Ratsutilojen isäntäväki voitiin ehkä joskus

lukea säätyläiskastiin.

Pitäjän taloista ja talollisista on kylittäin hyvä isäntäluettelo Längelmäveden historia II Oriveden historiassa, johon sisältyy myös nykyinen Juupajoen alue.

Vanhoina aikoina Orivesi on luettu kuuluvaksi Satakuntaan ja hallinnollisestilaisesti se kuului vuoteen 1775 saakka Turun ja Porin lääniin. Mainittuna vuonna tehtiin lääninrajojen siirtoja, ja tällöin vasta Orivesikin, Juupajoki ja Eräjärvi mukaanluettuina, siirrettiin Hämeen lääniin.

Eräjärven alueen Leväslahden, Koljonkunnan, Koppalan, Kuivasen ja Hirtolahden kylät ovat kuuluneet hallinnollisesti Längelmäen neljännekseen Kulsialan hallintopitäjässä, joka ylimuistoisista ajoista lähtien kuului Hämeen lääniin. Mainittujen kylien verotiedot löytyvätkin Längelmäen pitäjän kirjoista 1800-luvun alkupuolelle saakka. Kirkollisestikin Leväslahti ja Koljonkanta kuuluivat tuolloin vielä Längelmäkeen. Sensijaan Koppala, Kuivanen ja Hirtolahti kuuluivat silloin muun Eräjärven mukana Oriveden seurakuntaan. Oman paikallishallintopiirin Eräjärvi muodosti vasta uuden kunnallishallintolain tultua voimaan 1860-luvun lopulla.

Hallinnollisesti Orivesi ja Eräjärvi ovat kuuluneet:

Ylä-Satakunnan kihlakuntaan	1634-1640
Ylä-Satakunnan yliseen kihlakuntaan	1641-1775
Satakunnan kihlakuntaan	1776-1808

Oikeudellisesti Orivesi on kuulunut eri tuomiokuntiin:

Ylä-Satakunnan tuomiokuntaan	1623-1785
Ylä-Satakunnan yliseen tuomiokuntaan	1785-1811
Satakunnan tuomiokuntaan	1811-1874
Ruoveden tuomiokuntaan	1875-

Eräjärvi:

Ylä-Satakunnan tuomiokuntaan	1623-1776
Sääksmäen tuomiokuntaan	1776-1796
Sääksmäen yliseen tuomiokuntaan	1796-1845
Jämsän tuomiokuntaan	1845-1862

Tuomiokuntien ja kihlakuntien rajat eivät enää 1690-luvulta lähtien olleet seudullamme yhteneväisiä

Jo 1600-luvun alkupuolelta lähtien on Orivedellä pidetty käräjiä, vaikka se kuului Kangasalan kärjäkuntaan. Vuonna 1681 perustettiin Oriveden

ja Kuoreveden kärkejäkunta, joka sai oman nimismiehen. Siihen asti pitäjämme oli kuulunut Kangasalan nimismiehen hallintaan. Vuonna 1781 Orivedestä ja Ruoveden Hämeen lääniin kuuluvasta osasta muodostettiin oma kärkejäkunta.

Paikkakunnalla oli kaksi herraskartanoa. Toinen niistä, Holma eli Luoto, on ollut olemassa jo ainakin 1500-luvun puolivälissä. Sitä ovat aikoinaan omistaneet Stiernkorsit, Ulfit, von Holdenit ja Silfversvanit, muutamia nimekkäimpiä mainitakseni. Nykyisin se on vain suurehko maatila, jonka kartanomaiset rakennukset ovat säilyneet.

Toinen kartanoista, Wetterkulla, on Eräjärven puolella. Se sai kartanoluonteen vasta isonvihan jälkeen. Silloin se joutui säätyläissukujen haltuun, oltuaan ennen sitä varakas Koppalan ratsutila. Kartano sai nimensä sitä 1700-luvun alkupuolella omistaneesta majuri Wetterbergistä. Hänen jälkeensä Boismannit omistivat kartanoa lähes sadan vuoden ajan. Nykyinen omistaja on Palmrothin perikunta. Myös Wetterkullassa on säilynyt kartanomainen pihapiiri rakennuksineen.

Ruotujakolaitos Oriveden seuduilla:

Ruotujakolaitoksen järjestelyn ensi vaiheessa 1600-luvun lopulla Oriveden ja Eräjärven jalkaväkiruodut kuuluivat Porin jalkaväkirykmentin henkikomppaniaan. Ruotujakolaitoksen vakiinnuttua n.1690 nämä ruodut sijoittuivat tässä rykmentissä seuraavasti: Oriveden sotilaat olivat Majurin ja Ruoveden komppanioissa. Eräjärven Turun ja Porin lääniin kuuluvan pääosan ruotumiehet olivat Majurin komppaniassa. Hämeen lääniin kuuluvien kylien kolme ruotumiestä olivat Hämeen läänin jalkaväkirykmentissä.

Ratsumiehet:

Eräjärven puolella olleen Koppalan ratsutilan rakuuna palveli Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsuväkirykmentin alisen Hollolan komppaniassa. Oriveden viisi ratsumiestä, nimittäin Hörtsänän, Säynäjoen, Suomaseman, Holman sekä nykyisen Juupajoen puolella olleen Jaarlan ratsutilan miehet palvelivat Ylä-Satakunnan yläosan komppaniassa (ruodut 1-5). Ruotujakolaitoksen alkuvaiheessa he olivat kuuluneet ratsumestari Eneskiöldin komppaniaan.

Jalmari Finne on aikoinaan selvittänyt melko paljon orivesiläisiäkin sukuja. Hänen kirjoittamansa tunnetun näytelmän Pitkäjärveläiset juoni ja tapahtumat perustuvat pääosin tositapahtumiin Oriveden Pitkäjärvellä 1700-luvun puolivälissä. Näytelmän henkilöt ovat todella eläneet siellä tuona aikana, joten moni, jonka juuret johtavat sinne, voi löytää jonkun

esivanhempansa tästä joukosta.

Jalmari Finnen säätiö on sarjassaan Hämäläisiä sukuja julkaissut kaksi Liisa Poppiuksen tutkimusta orivesiläisistä suvuista, nimittäin Hörtsänä-Turtolan sekä presidentti Paasikiven sukua selvittävän Pohjola-Uotila-Paasikiven. Juho Kusti Paasikiven isä August Hellsten oli syntynyt Orivedellä 28.8.1845. Edellämainitussa tutkimuksessa on selvitelty hänen esivanhempiaan Orivedellä ja lähipitäjissä aina 1500-luvulle saakka.

Finnen kokoelmat Tampereen kaupunginarkistossa ja valtionarkistossa antavat paljon Oriveden seudun sukuja tutkivalle.

Lopuksi luettelo siitä Orivettä koskettavasta kirjallisuudesta, josta tämä kirjoitelma on pääosin kerätty kokoon, ja johon seudulta juuriaan etsivän kannattaa tutustua:

Eräjärven historia II. Längelmäveden historia II. Hämeenlinna 1954.

Hiltunen, Eino, Oriveden kunta ja manttaalikunta. Orivesi 1968.

Laaksi, Akseli Erkki, Oriveden ja Ruoveden seutujen kirkollisista oloista 1600-luvulla. Helsinki 1970.

Längelmäveden seudun historia I. Forssa 1949.

Nisula, J. Piirteitä Eräjärven pitäjästä. Helsinki 1914.

Oriveden historia II. Längelmäveden seudun historia II. Hämeenlinna 1954.

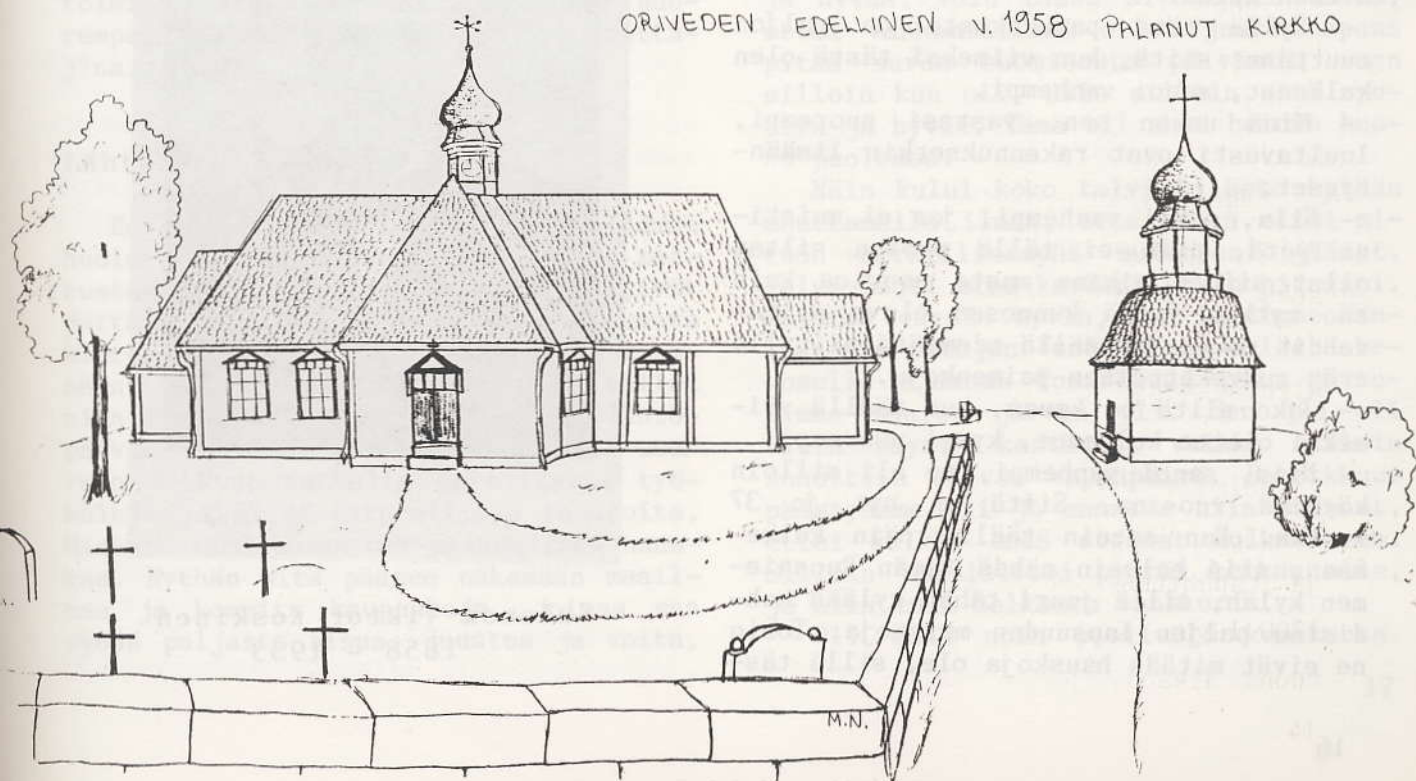
Oriveden pitäjän 400-vuotisjuhlien juhlaulkaisu. Tampere 1949.

Oriveden seurakunta 450 vuotta: juhlakirja 1990. Orivesi 1990.

Sinisalo, Hannu, Orivesi: maalaispitäjästä kehittyväksi kaupungiksi. Irto-päällyksessä: 1865-1990. Jyväskylä 1990.

Tuominen, Ritva, Eräjärven kunnan vaihteita 1870-1972. Orivesi 1977.

ORIVEDEN EDELLINEN V.1958 PALANUT KIRKKO

KÖYHINÄ VUOSINA - muistelma vuodelta 1867

Nälkävuosimuistelmansa kirjoittaja suutarimestari Salomon Viktor Koskinen syntyi Jalasjärvellä joulun alla vuonna 1858 ja kuoli Tammelassa joulupäivänä 1933, juuri 75 vuotta täytettyään. Orvoksi jäätyään hän joutui huuto-laispojaksi eikä koulunkäyntiin ollut mahdollisuuksia. Kuitenkin hän toimi Tammelassa suutarintyönsä lisäksi kunnankirjurina ja vt. kanttorinakin. Keski-ikäisenä miehenä hän kesällä 1904 kulki polkupyörällä Porin seuduilla katselemassa niitä paikkoja, joissa hän 8-vuotiaana poikasena vuonna 1867 oli joutunut kokemaan ankaria vaihteita. Tutut paikat nostattivat lapsuuden kipeät muistot mieleen.

Salomon Koskisen kirjoituksen on Orpanalle luovuttanut hänen tyttärentyt-tärensä opettaja Katri Sarjasto. Julkaisemme kirjoituksen jonkin verran lyhenneltynä ja väliotsikoin varustettuna.

Oli helteinen päivä alkupuolella elo-kuuta 1904. Kaksi miestä ajoi rivakasti polkupyörillä ulos Porin kaupungista oh-jaten kulkunsa yli sillan kohden Ruos-niemen kylää.

- Kyllä tämä paikkakunta on paljon muuttunut siitä, kun viimeksi tästä olen kulkenut, sanoi vanhempi.

- Minä uskon sen, vastasi nuorempi, luultavasti ovat rakennuksetkin lisääntyneet.

- Niin, sanoi vanhempi, jos ei muisti-ni petä, niin ei tällä puolen siltaa ollut siihen aikaan muuta asuntoa kuin tuo nytkin vielä kunnossa oleva silta-vahdin mökki ja täällä edempänä niityllä eräs turvekattoinen paimenkoju.

- Joko siitä on kauan, kun täällä vii-meksi olette kulkenut, kysyi nuorempi.

- Niin, sanoi vanhempi, se oli silloin köyhinä vuosina. Siitä on nyt jo 37 vuotta. Kun satuin täällä päin kulke-maan, niin halusin nähdä tämän Ruosniemen kylän, sillä juuri tähän kylään koh-distuu paljon lapsuuden muistoja. Tosin ne eivät mitään hauskoja ole, sillä täs-

Salomon Viktor Koskinen
1858 - 1933

sä kylässä olen elämäni suurimmat kärsimysten, puutteen ja kurjuuden päivät elänyt. Tässä kylässä on isäni kuollut ja äitini kuolonvuoteelle sortunut.

Näin puhellen olivat ajajat jo ehtineet lähelle kylää. Heti kylään päästyään huudahti vanhempi:

- Tuossa on vielä sama talo ja tuossa sama sauna, jossa isä ja äiti kipeinä makasivat ja tuossa sama kaivo, josta minä heikoilla voimillani kiskoin suunkastetta vanhemmilleni. Vintti tosin on nyt jo rikki, vaan silloin se oli vielä kunnossa. Tuossa on yhä sama luukkukin, josta paiskelivat halkoja saunassa makaavien vanhempieni päälle. Talon nimenkin ehkä silloin muistin, mutta nyt se on jo minulta unhottunut.

- Tämän talon nimi on Päkärä, vastasi nuorempi. Ettekö tahtois minulle laveammin kertoa matkastanne köyhinä vuosina.

- No, jos ninn haluatte, vastasi vanhempi, niin voimmehan istua tuon kaivon kannelle. Koska juuri tämä kylä niin läheisesti yhdistyy kertomukseni päätepisteeksi, niin voinhan sen tässä kertoa.

Olen syntynyt Jalasjärven pitäjässä Kivistön kylässä, jossa vanhemmillani oli vähäinen asunto ja sen ympärillä noin tynnyrinala maata. Lapsia oli viisi poikaa, joista minä olin nuorin. Kaksi poikaa oli vieraan palveluksessa ja kolme kotona. Ammatiltaan isäni oli kelloseppä, mutta toimi siinä sivussa kulta-, vaski- ja rautaseppänäkin. Vanhin veli toimi jo isän ammatissa, me kaksi nuorempaa elimme melkein tyhjäätoimittajina.

Lähtö kotoa

En tiedä, pakottivatko siihen elämän huolet vai tavallinen pohjalaisten matkustushalu, kun vanhempani päättivät jättää kodin ja konnun ja lähteä maata kiertämään ja parempia työansioita etsimään. Tämä päätös kehittyi vähitellen niin varmaksi, että määrättiin jo lähtöpäiväkin ja ruvettiin pakkailemaan suureen arkkuun matkalla tarvittavia työkaluja ja muita tarpeellisia tavaroita. Minusta tämä homma oli erinomaisen hauskaa. Nythän sitä pääsee näkemään maailmaa ja komeita kaupunkoja, joissa saa syödä paljasta nisua, juustoa ja voita.

En olisi uskonut, vaikka kuka olisi sanonut, että siellä maailmalla ja komeissa kaupungeissa täytyy monta päivää aivan syömättäkin elää.

Eräänä aamuna noin pyhäinmiestenpäivän aikaan vuonna 1866 tuli kaksi hevosta pihaan. Arkku ja muut matkalla tarvittavat tavarat kannettiin rekeen ja kaikki sonnustivat itsensä matkaan. Isällä oli liian ohut takki, josta syystä hän poikkesi pyytämään Oijennoksen vaarilta vahvemman takin. Isä sai harmaan sinellin. Eihän Oijennoksen vaari enää takkia tarvinnutkaan, sillä hän oli jo monta vuotta sängyssä maannut. Lupasihan isä takaisinkin tulla ja takin tuoda, mutta kyllä niin takki kuin isänikin silloin viimeisen kerran Jalasjärveltä lähtivät.

Ajoimme sinä päivänä Karvian kappeliin, jossa mentiin erääseen taloon yöksi. Aamulla palasivat kyytimiehet hevosineen takaisin. Isäni alkoi kuulostella töitä. Niitä karttuikin siinä kylässä niin paljon, että viivymme siellä muutaman viikon. Siitä lähdettiin eteenpäin Honkajoelle. Arkku nostettiin nyt kelkkaan, jota isä veti ja vanhin veli työnsi. Äiti ja me kaksi nuorempaa poikaa astuimme perässä. Näin kuljettiin jonkun matkaa ja taas pysähdyttiin siellä, missä isompia kyliä oli. Viivyttiin viikko ja kaksi, jopa neljäkin viikkoa yhdessä paikassa aina sen mukaan, kuinka työtä kullakin paikkakunnalla riitti. Hyvin niitä riitti ja hyvin ansaittiin, mikäli ymmärsin, sillä ravinto oli riittävää ja hyvää. Voin tässä sivumennen sanoa, ettei vanhemmillani ollut juuri tapana pitää surua huomisesta päivästä, vaan silloin kun oli, niin silloin sitä syötiin ja hyvin. Tämä oli ehkä heidän huono puolensa.

Näin kului koko talvi kylästä kylään muuttamalla ilman, että siitä olisi mitään merkellisempää muistooni jäänyt. Talvi lähti sinä keväänä kovin hitaasti. Muistan varsin hyvin, kun lähdimme Kankaanpään pitäjän Venesjärven kylästä hevosella ajamaan Pomarkkuun päin ja tulimme suuren järven yli. Sen jää oli vielä täysin kestävä, vaikka silloin sanottiin olevan Wapunpäivä. Pomarkkuun päästyämme oli jo maantie niin sulanut, ettei kelkka enää ottanut kulkeakseen. Silloin isä laittoi pyörät kelkan alle, ja niin tuli kelkasta vankkurit.

Oli ehkä noin puoliväli kesäkuuta,

kun saavuimme tänne Ruosniemen kylään. Olimme tuolla kylän syrjässä eräässä torpassa yötä ja seuraavana päivänä lähdettiin kaupunkiin. Minulle se oli hyvin jännittävä hetki, koska en ollut ennen kaupunkia nähnyt. Sykkivin sydämin lähenin äitini taluttamana Porin pitkää siltaa. Meitä lähestyi lihava paksu ukko laukku rinnalla ja paksu sauva kädessä vaatien siltarahaa, jos nimittäin mielimme päästä kaupunkiin. Tämän jo vanhempani edeltäpäin tiesivät ja olivat siitä syystä varanneet tarpeellisen rahan, joka nyt helähtäen putosi siltavahdin laukkuun, ja niin olimme vapaat astumaan eteenpäin. Vähän aikaa kaupunkia katseltuamme läksimme pois toisesta tulleista, sillä aikomuksemme oli päästä johonkin maakylään yöksi.

Vaikeudet alkavat

Vähä-Rauman kyläksi sitä sanottiin, johon yöksi saavuimme. Siellä alkoi köyhävuosi jo oikeassa karvassaan näkyä, eikä ainoastaan näkyä, vaan myöskin tuntua vatsassa. Työtä ei nimittäin ollut antaa, vielä vähemmän siitä jotain maksaa. Isäni viimeiset rahat menivät siltavahdin laukkuun. Sinä iltana jäi meiltä kaikilta vatsan vaatimukset täyttämättä ja päälliseksi vielä minä tulin kipeäksi.

Seuraavana aamuna äiti ja vanhin veli lähtivät kaupunkiin myymään kultaisia korvarenkaita. Isäni oli valmistanut ne niistä kullan murusista, joita hänelle oli jäänyt matkan varrella tekemistään kultatöistä. Tämä oli ainoa ja viimeinen keino tulla tänäkin päivänä ravituksi. Koska äiti lupasi tuoda minulle nisua,kin, jäin kärsivällisenä odottamaan. Kun he vihdoinkin saapuivat, he näyttivät totisilta ja murheellisilta ja apeaksi kävi minunkin mieleni kuullessani, ettei äidilläni ollutkaan nisua. Korvarenkaita ei nimittäin kukaan ollut ostanut, sillä ei uskottu, että ne olisivat kultaa, kun niissä ei ollut mitään "kontrollia". Kukapa tuntemattomien ihmisten sanoja uskoo.

Vain kaksi leipää oli äitini viimeisillä penneillään irti saanut, eikä kauan kestänyt, ennenkuin nämäkin viiden leukaparin jauhamina katosivat jauhajain tyhjiin vatsoihin.

Seuraavana päivänä oltiin entistä

surullisempia ylöspidon suhteen, ja minäkin olin vielä kipeä. Äitini kävi lähitaloissa tarjoamassa korvarenkaita, vaan ostajaa ei tahtonut löytyä. Vihdoin iltapäivällä saapui äiti mukanaan eräs isäntä, joka tarjosi korvarenkaista yhden markan. Isäni tuli kovin murheelliseksi vähästä tarjouksesta, vaan koska hätä pakotti, ei auttanut muu kuin suostua kauppaan. Kun ostajalle oli moneen kertaan vakuutettu, että korvarenkaat olivat varmasti puhdasta kultaa, suostui hän vihdoinkin uskomaan ja antoi markan.

Nyt hankittiin ruokaa sen verran kuin sitä markalla viidelle hengelle saatiin. Sitten lähdettiin taas eteenpäin. Minä, joka olin sairas, sain istua vankkurissa. Saavuimme johonkin, minulle tuntemattomaksi jääneeseen kirkonkylään. Siellä eivät asiat juuri parantuneet, köyhyyttä ja puutetta valitettiin kaikkialla. Kenelläkään ei ollut antaa työtä isälleni ja näin ollen tultiin siihen päätökseen, että huomisaamuna lähdetään takaisin kotia kohden. Aamulla käännettiin vankkurit Poriin ja päätettiin joutua sinä päivänä läpi kaupungin Ruosniemen kylään yöksi. Minä olin vieläkin sairas ja sain istua vankkurissa. Puolenpäivän aikaan saavuimme Porin torille. Äidillä oli vielä kymmenen penniä rahaa ja sillä ostettiin ryynivelliä minulle. Sitten pohdimme, millä siltaraha maksetaan. Isä arveli, että täytyy ilmankin laskea, koska rahaa ei ole. Niin kävikin. Ei siltavahti meiltä mitään vaatinut, nauroi vain meidän vankkureitamme ja sanoi niistä jonkun pilkkasanan. Ne kai näyttivät hänestä vähän eriskummallisilta, kun kelkka oli pyörien päällä. Ilman esteitä pääsimme sinä iltana takaisin Ruosniemen kylään samaan taloon ja pyysimme luvan viettää yömmä tuossa saunassa. Se meille luovattiin.

Vanhemmat sairastuvat

Seuraavana aamuna minä jo tunsin itseni terveeksi, mutta äiti sensijaan oli tullut yöllä kipeäksi eikä jaksanut nousta saunan permannolta ylös. Niin kävi kotiinpäin kulkeminen mahdottomaksi. Isä kiersi ympäri kylää kuulostelemassa työtä, vaan ei sitä löytynyt. Nyt pidettiin taas perheneuvottelua ja isä katsoi parhaaksi, että me kaikki kolme veljestä

lähdemme edeltä kotia kohden. Hän lupasi itse tulla perästä heti, kun äiti paranee. Tasasimme työkaluja. Isä jätti itselleen vain pienen osan, koska hän toivoi vielä saavuttavansa pojat ennen kotiin tuloa. Minun piti myös lähteä veljien mukaan, mutta en löytänyt kenkiäni. Mihin lie äiti ne pistänyt. Silloin sanoi isä:

- Jää sinä nyt sentään tänne minun kanssani. Kyllä me sitten perässä menään, kun äiti paranee.

Minä jäin ja toiset veljet läksivät. Samana päivänä toi talon renki isälle kellonsa laitettavaksi ja antoi palkaksi yhden leivän. Isä korjasi kellon ja se olikin hänen viimeinen työnsä, sillä kun seuraavana aamuna heräsin, oli isänikin jo kipeä. Siinä ne nyt molemmat makasivat saunan permannolla.

Kovin tunsin silloin itseni turvottomaksi: isä ja äiti sairaat, minä kahdeksanvuotias poika yksin vieraassa maailmassa rengin antama leipä ainoana ravintonani. Tuntui niin oudolta ja painostavalta, itku pyrki väkisin tulemaan. Menin äitini viereen ja puhkesin katkeraan itkuun. Luonnollisesti oli äidillä itsellään kovemmat kärsimykset kuin minulla, silti häneltä löytyi vielä lohdutuksen sana minullekin ja hän neuvoi:

- Mene nyt kaupunkiin ja katsele siellä torilla, koska vellinmyyjän saavi tulee tyhjäksi. Pyydä sitten, että saat raapia vellisaavin. Niin saat hyvän aterian. Tuo meille ensin vettä kaivosta, sitten voit lähteä.

Kerjuulla

Kiskoin vettä tästä samasta kaivosta, jonka kannella nyt istumme. Ämpäri oli painava, mutta sain sentään ylös. Pureskelin vähän kuivaa leipää ja läksin kaupunkiin. Vellinmyyjäin luo saavuttuani huomasin, että eräs poika oli juuri saavia raapimassa. Kateellisena katselin tuota onnenpoikaa. Kun näin muita saaveja, toiset täynnä, toiset puolillaan ja joku näkyi vielä velliä ostavankin, jäin odottamaan. Kävelin pitkin toria. Paljon siellä oli tavaraa tarjolla, oikein vesi tuli suuhun, kun näin suuria koreja täynnä juustoja, pannukakkuja ja kaikenlaisia herkkuja, joiden nimeäkään en tiennyt.

Aina sivumennen kävin katsomassa, koska mikin vellisaavi tulisi tyhjäksi,

vaan minun vuoroani ei koskaan näyttänyt tulevan. Turhaan odottelin iltapuoliin ja vihdoinkin surumielisenä läksin torilta pois. Sanalasku sanoo, että taitoa tarvitaan kerjätessäkkin, ja sen minä nyt omasta kokemuksestani voin todeksi vakuuttaa. En ollut ikänäni vielä kerjännyt ja muutenkin olin varsin ujoluontoinen. Kaikki ihmiset kaupungissa näyttivät olevan herrasväkeä, niin ettei niille uskaltanut mitään puhua. Kaikki rakennukset olivat niin komeita, ettei niihin uskaltanut sisälle mennä. Muutama kaupapuotiin kyllä menin, mutta en uskaltanut mitään pyytää, sillä kovin näyttivät ylpeiltä ja herrasmaisilta. Ostajan kanssa puhuivat niin tutunomaisesti ja ystävällisesti, minua vaan ei kukaan ollut näkevinään. Pujahdin taas vähän ajan perästä ovesta ulos.

- Mistä sinä niin pieni poika olet, kysyi eräs vaimo minulta.

- Pohjanmaalta, oli lyhyt vastaukseni.

- Oletko yksin tullut sieltä asti, kysyi taasvaimo.

Olin hyvin iloinen, että joku viitsi minuakin puhutella ja heti olin valmis vaimolle selittämään kaikki asiani ja vaimo osaaottavaisesti kuunteli. Ilmoitin samalla, että minun on kova nälkä.

- Mene tuonne herrasväen kyökkiin, neuvoi vaimo osoittaen kädellään erään talon porttia, - ehkä antavat sinulle ruokaa.

Menin osoitetusta portista sisälle. Pihalla oli paljon iloisia poikia. Pitkä tanko seisoi keskellä pihaa. Sen yläpäähän oli sidottu nuora jonka toinen pää oli kiinnitetty jonkun pienen elukan kaulaan. Punaيسessa hameessaan se iloisesti hyppeli tankoa ylös ja alas. Olin utelias tietämään, mikä elävä se oli ja pojat selittivät, että se on marakatti. Menin lähemmäksi. Samassa eräs poika tuuppasi minua selästä niin, että jouduin aivan marakatin eteen. Se karkasi sääreeni kiinni. Minä parkasin kauheasti ja juoksin pelästyneenä portista ulos poikien nauraessa perääni.

Arvasinhan minä, ettei minun kaltaiseni pojan sovi mennä kaupungin poikien seuraan. He ovat tietysti kaikki ylhäis-herrojen lapsia, eivätkä voi suvaita tämmöisiä avojalkaisia kerjuupoikia. En voinut heidän käytöstään moittia, vaan ajattelin, että syy oli yksin minussa.

Allapäin ja pahoilla mielin astelin takaisin tänne saunalle. Itku silmässä kerroin äidille kuinka onnettomasti mi-

nulle oli käynyt. Näytin marakatin puremaa säärtäni, joka oli vähän verellä ja kirveli.

- Ehkä huomenna onnistut paremmin, äiti sanoi. Eivät kaupungissakaan kaikki ihmiset ylpeitä ole. Koeta vain nöyrästi pyytää, niin he antavat. Järsin vähän kuivaa leipääni ja juotuani vähän vettä päälle laskeuduin levolle äitini viereen. Unohtaen vaivat ja huolet vaivuin suloiseen uneen.

En muista varmaan, oliko se heti seuraavana päivänä vai vasta toisena, kun lähdin kaupunkiin toivossa, että nyt onnistuisin paremmin. Tällä kertaa en men-nytkään suoraan torille, vaan kävelin pitkin jokirantaa ihmetellen laituri-ssa olevaa suurta laivaa. Sitten menin erään kauppapuodin avoinna olevasta ovesta sisään. Paljon oli siellä ostajia. Minä jäin ujona ovipieleen seisomaan eikä kukaan näyttänyt minua huomaavankaan. Ovipielessä oli suolalaari. Minussa syn-tyi vastustamaton halu saada siitä vähän suolaa, vaan en rohjennut pyytää. Noja-sin suolalaaria vasten, pistin käteni laariin, otin pivon täyden suolaa ja pistin housuni taskuun ja hiivin puodis-ta ulos. Kadulle päästyäni aloin juosta siltaa kohden ja aina yhtä kyytiä tänne Ruosniemelle asti. Pelkäsin kovin, että minua ajetaan takaa, sillä olinhan va-rastanut pivon täyden suolaa, jonka ar-von otaksuin hyvinkin suureksi.

Saunaan päästyäni kerroin äidilleni, että olin saanut eräästä puodista suo-laa, sillä en uskaltanut sanoa, että olin varastanut. Niinhän valitettavasti tässä maailmassa toisella synnillä tah-dotaan peittää toinen. Sitten hain äiti-ni tavaroista kahvikupin, otin kaivosta vettä ja panin suolaa kuppiin sulamaan. Siihen sitten kastoin leipäni jäännöistä ja ihmeellinen Jumalan siunaus siinä yh-dessä leivässä oli, sillä se ravitsi mi-nua noin viikon päivät ilman mitään li-säsärpimiä.

Kun olin yksinkertaisen ateriani päättänyt, sanoi äiti:

- Ota minun silkkini tuolta pytystä. Äidilläni oli iso pytty, johon hän oli pannut vaatetavaransa, kun vanhemmat veljet veivät arkun.

- Mene pyytämään emännältä sillä sil-killä yksi kannu kaljaa.

Otin silkin ja menin rakennukseen, joka tuossa vieläkin seisoo. Astuin porstuasta vasemmalle ja tulin siistiin huoneeseen, jossa mattojen välistä hohti

valkoinen permanto. Ujona seisoin ovi-pielessä, kun emäntä tuli kamarista. Esitin ujosti asiani. Kuuroille korville kaikui minun heikko pyyntöni. Mahtavana asteli emäntä läpi huoneen katsomatta edes puoleeni. Isä ja äiti jäivät ilman toivomaansa kaljaa.

Eräänä päivänä tein vielä yhden mat-kan Poriin. Ihmettelin, kun sillalla oli monivärinen lippu eikä siltavahti ollut paikalla. Ihmisiä tuli ulos kirkosta. Lähdin takaisin ja kuulin, että oli ju-hannuksenpäivä.

Isän viimeiset päivät

En voi sanoa varmasti, kuinka monta vuorokautta saunassa olimme, ehkä noin viikon päivät. Eräänä päivänä ilmoitet-tiin, että nyt pannaan sauna lämpiämään ja meidän käskettiin lähteä saunasta. Tätä käskyä oli mahdoton noudattaa mui-den paitsi minun, koska vanhempani eivät kumpikaan päässeet omin voimin perman-nolta ylös. Pian tämän jälkeen rupesi halkoja lentelemään tuosta luukusta sis-älle. Sairaات koettivat ryömiä nurkkaan välttääkseen niitä ja minä seisoin oven puolella pelosta vapisten. Kun talonväki huomasi, etteivät saunan asukkaat omin voimin kyenneet sieltä ulos lähtemään, he vetivät rattaat saunan eteen, kantoi-vat sairaat rattaille ja veivät vierei-seen taloon. Sanokaa, mikä sen nimi on, kun sekin on minulta unhottunut.

- Se on Hokkanen, vastasi nuorempi.

Vai Hokkanen. Siinäkin on vielä samat rakennukset kuin silloinkin. Muistan hy-vin, että vanhempani kannettiin tuohon sivurakennukseen ja minä seurasin jäl-jessä.

Vieraiden ihmisten lähdettyä sanoi äiti:

- Minä niin mielelläni söisin jotakin.

Minulla oli vielä jäljellä leivästäni pieni ympyräiseksi järsitty pala ja tar-josin sitä. Äidilleni tuli vesi silmään, kun hän sanoi:

- Voi lapsi kulta, en minä sellaista voi syödä.

Tulin vähän hämilleni, kun minun hy-väsyttäminen tarjoukseni hyljättiin. Ilostuin kuitenkin, kun huomasin, että talonväki toi sairaille kaljaa ja ruo-kaa. Minä hiivin tuohon maantien puolei-seen rakennukseen toivossa saada jotain suuhuni. Tapasin siellä kokoiseni ja ehkä ikäisenikin pojan, joka rupesi mi-

nua ystävällisesti puhuttelemaan. Tälle rohkenin ilmoittaa, että minun on kova nälkä. Poika huusi heti äidilleen, että antakaa tuolle pojalle ruokaa. Emäntä lupasi antaa ja meni toiseen huoneeseen. Kun luvattu ruoka ei kuitenkaan heti saapunut, ajattelin, että ovat vieneet sinne, missä isä ja äitikin ovat. Ei ollut sielläkään. Odotin vähän, ei kuulunut läksin uudestaan pojan puheille ja koetin sivumennen ilmoittaa, etten ole vielä ruokaa saanut. Silloin poika taas huusi äidilleen:

- Antakaa nyt tuolle pojalle ruokaa.

Emäntä Läksi heti ja toi minulle suuren kivivadin puolillaan perunasoppaa ja palan leipää. Ette usko, miten kiitollinen olin tuolle pojalle, joka piti niin suurta huolta minun ruoastani. Olisi hauska tietää, vieläkö se poika elää ja onko hän vielä täällä Hokkasella.

- Voin teille vakuuttaa, vastasi nuorempi mies, että Hokkasella ei ole ollut muita kuin tämä yksi poika, Hokkasen nykyinen isäntä. Hän ei ole nyt kotona.

En muista varmasti, kuinka monta päivää Hokkasella olimme Sieltä meidät vietiin edemmäksi taloon, jonka nimi oli Tervaselkä. Heti, kun sairast oli huoneeseen kannettu, näkyi, että isäni loppu on lähellä. Rinta kohosi harvaan vielä muutaman kerran ja sitten oli kaikki lopussa.

En ymmärtänyt vähääkään, mitä nyt olisi tehtävä ja millä saada isän ruumis hautaan. Äitinikin oli jo niin heikko, ettei hänkään kyennyt minua neuvomaan, mutta apu tuli aikaansa. Eräs mies tuli sisään ja ilmoitti:

- Jos annat minulle tuon isäsi sinellin niin minä toimitan isällesi arkun ja vien sen hautaan.

Mielelläni suostuin kauppaan, vaikka tiesin kyllä, että se oli Oijennoksen vaarin takki. Mikäs auttoi, ruumis täytyi saada hautaan. Mies rupesi toimeen ja seuraavana päivänä oli höyläämättömistä laudoista kokoon lyöty arkku valmis. Ruumis nostettiin arkkuun, minä hain isän papinkirjan ja mies lähti ajamaan Poria kohden. Hän sanoi vievänsä ruumiin "hampuksiin".

Ehkä nyt nousemme pyörälle ja ajamme katsomaan, vieläkö minä tunnen sitä Tervaselkää.

Miehet ajoivat kohti Tervaselkää. Kun talo tuli näkyviin, sanoi vanhempi:

- Kyllä se on sama rakennus, vaikka jälkeinpäin korjattu. Tuolla mäessä on

vielä sama aittakin, jossa isäni ruumis oli sen aikaa, kun arkkua tehtiin. Täältä äiti ja minut vietiin toiseen päähän kylää, Mäki-Hokkasen taloon. Ehkä ajamme sinne.

Paluu kotipitäjään

Mäki-Hokkasen talossa olimme vain yön. Tulimme tähän iltapäivällä. Äiti kannettiin isoon huoneeseen ja minä kannoin isävainajani työkalut ynnä muut tavarat perässä. Huone oli siisti ja puhdas, että minä ryysyinen ja likainen poika häpesin siellä olla. Illalla tuli isäntäkin kotiin. Hän oli hieno mies hienoissa vaatteissa ja narisevat saappaat jaloissa. Hän otti pitkävartisen piipun, täytti sen kartuusilla ja istui huoneen perällä olevaan kiikkutuoliin sauhuja vetelemään. Koska huone oli siisti ja lattia puhdas, hän ei tahtonut sylkeä lattialle, vaan käveli joka kerta pesään sylkemään. Kun matka kiikkutuo-lista pesälle oli ainakin kolme syltä ja hän näytti olevan ahkera sylkemään, niin ei hän juuri joutanut kiikkutuolin mukavuudesta nauttimaan. Minä istuin ovensuussa penkillä ja arasti katselin hienoa isäntää ja arvelin, ettei näin puhdas paikka ole meidän paikkamme. Pian minun arveluni toteen kävikin.

- Mikä täällä niin haisee, sanoi isäntä sisään tulevalle rengille.

- Kyllä raato aina haisee, vastasi renki.

Arvasin, mistä oli kysymys. Tiesin hyvin, että äitini, joka koko sairautensa ajan oli maannut ilman minkäänlaista puhdistusta, luonnollisesti levitti vastenmielistä hajua.

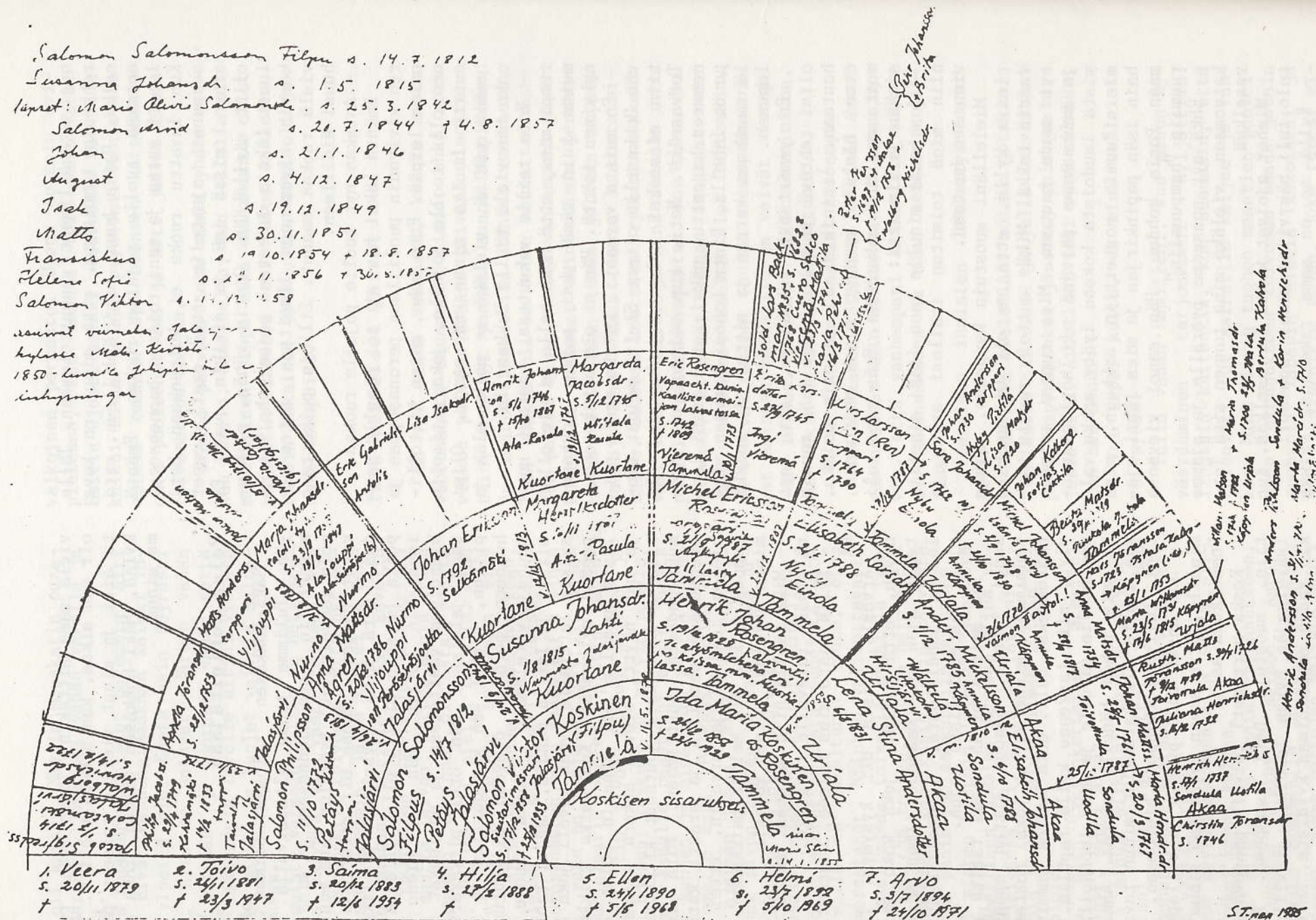
- Tuo sairas pitää viedä täältä pois, sanoi isäntä. Saapui sitten emäntäkin tuumimaan, minne sairas yöksi nostetaan. Päätökseksi tuli, että kun on lämmin suviyö, niin tarkenee kyllä rapulla. Äiti nostettiin rapulle ja minä luonnollisesti sain tehdä hänelle seuraa. Aamulla, kun isäntä oli katsellut minun tavaroitani, tuli hän kauppoja hieromaan.

- Jos annat tuon pyssyn ja viilapenkin minulle, niin annan kyydittää sinua aina Pomarkkuun asti.

Koska hartaasti toivoin pääseväni kotiin, suostuin heti kauppaan. Annoin isävainajan hyvän luodikon ja viilapenkin yhden peninkulman kyydistä. En osannut arvostella, minkä arvoiset ne tava-

Salomon Salomonsson Filpu s. 14.7.1812
 Susanna Johansdr. s. 1.5.1815
 lapset: Maria Oliva Salomonssdr. s. 25.3.1842
 Salomon Arvid s. 20.7.1844 + 4.8.1857
 Johan s. 21.1.1846
 August s. 4.12.1847
 Josh s. 19.12.1849
 Matts s. 30.11.1851
 Fransiskus s. 19.10.1854 + 18.5.1857
 Helena Sofi s. 12.11.1856 + 30.5.1857
 Salomon Viktor s. 11.12.1858

seurainat vaimot: Jalo...
 hyläse vaimo: Kivistö
 1850-luvulta Jalo...
 inhyksimien

rat olivat. Äiti oli jo siksi heikko, ettei enää käsittänyt, mistä oli kysymys. Isäntä toimitti rengin meitä kyyditsemään ja niin me lähdimme tästä Ruosniemen kylästä Pomarkkua kohden.

Johonkin taloon meidät siellä jätettiin eikä minulla ole siitä mitään muistiini jäänyt, paitsi yksi asia, jonka haluan kertoa. Eräänä yönä sattui niin, että minulle tuli välttämätön tarve päästä ulos, mutta en saanut ovea auki. Yö oli siksi pimeä, etten nähnyt, millä ovi oli kiinni. Lykkäsin kaikin voimin, mutta se ei auennut ja minun asiani oli perin kiireellinen, sillä tunsin, etteivät ruumiini hermot enää jaksaneet pidätellä niitä aineksia, jotka sisuksistani pyrkivät väljemmille tiloille. Ainoita housujani en missään tapauksessa tahtonut tähän tarkoitukseen luovuttaa. Huoneessa ei maannut muita kuin äitini ja minä. Varmaankin oli siinä huoneessa hiljan permantoa kiristetty, koska oli seinän vieressä vielä viisi tuumaa leveä täyttämätön rako. Olin sen nähnyt jo päivällä ja nyt hädän suurimmillaan ollessa muistui se mieleeni ja yks kaks olin valmis pudottamaan nuo itsepintaisesti ulospyrkivät ainekset tuohon rakkoon. Ruumiissa tuntui suuri helpotus, mutta omatuntoni oli rauhaton.

Seuraavana aamuna etsittiin syyllistä. Istuin kauhean totisena penkillä ja arvattavasti oli naamani tavallista punaisempi, mutta he eivät ruvenneet minua syyttämään. Piika toimitti puhdistuksen ja siihen asia loppui.

Viikon kuluttua sanoi isäntä:

- Minä lähetän teidät hevosella kotipitäjäänne. Vaivauskassa saa siellä maksaa kyydin.

He laskivat, että Jalasjärvelle tulee yksitoista peninkulmaa. Renki pantiin kyytiin ja käskettiin pyytää yksitoista markkaa kyytirahaa. Ylöspidosta ja eväistä he eivät halunneet mitään. Äiti nostettiin rattaille ja minä istuin rengin kanssa ratasten etupuolella, sillä istuinta ei siihen mahtunut. Heti kylästä lähdettyämme rupesi renki torkkumaan ja sanoi minulle:

- Aja sinä hevosta. Minua niin nukuttaa, kun olin viime yönä nuotalla.

Ajoin hevosta ja renki nukkui, kunnes ajattelin, että on aika syöttää hevosta ja syödä itsekin. Herätin rengin. Sitten taas jatkoimme matkaa ja rengillä näytti unta riittävän. Yöksi aina pysähdyimme. Renki meni ihmisasuntoon, mutta äiti tah toi mieluemmin maata rattailla, koska

toi mieluemmin maata rattailla, koska yöt olivat hyvin lämpimiä. Näin olimme kulkeneet Merikarvian läpi Lapväärtiin, sieltä Karijoelle ja Kauhajoelle. Pysähdyimme siellä yöksi erääseen torppaan. Jätimme äidin rattaille ja menimme itse sisälle. Kun olimme syöneet, rupesi renki tapansa mukaan heti torkkumaan. Joku torpan väestä oli mennyt sairasta katsomaan ja huomasi, että tämä teki loppuaan. Minulle huudettiin ovesta, että äitisi kuolee. Riensin rattaiden luo. Vaahto pursui äidin suusta. Mitään hän ei enää puhunut ja pian kaikki oli lopussa, - henki oli hänestä lähtenyt.

- On parasta, että lähдете heti yöksi matkalle, sanoi torpan isäntä. Saatte ruumiin omaan pitäjään, ennenkuin rupeaa pahanemaan, kun on näin kuuma aika.

- Kuormas on kuollut, huusi isäntä renkille, joka nukkui pirtissä eikä tiennyt asiasta mitään.

Renki valjasti hevosen ja minä kannoin eväät rattaille. Niin mentiin taas totuttuun tapaan, minä ajoin hevosta ja renki nukkui. Olin niin ajatuksiini ajatuksiini vaipunut siinä ajaessani, etten pitkään aikaan muistanut matkatoveriani. Vihdoin käännysin häntä katsomaan ja mitä kummaa: tuossa hän makaa ruumiin vieressä, onpa vielä sovittanut päänsä äitini kasyojen päälle.

- Älä ruumiin päällä makaa, sanoin minä ja koetin häntä herättää. Hiukan hän yrisi, käänsi päänsä sivulle ja nukkui uudelleen.

Ajelin näin koko suvisen yön. Kaikki oli niin hiljaista ja rauhallista, ei kukaan edes vastaantulollaan minua häirinnyt. Ajoin Kurikan kirkon sivuitse. Siitä olisi pitänyt kääntyä oikealle Jalasjärveä kohden, mutta en tiennyt sitä. Ajoin suoraan kohti Ilmajokea. Vihdoin näin eräästä talosta nousevan savua. Ajattelin, että on jo aika syödä ja ajoin taloon.

Puheltuani talonväen kanssa sain tietää, että olin jo ison matkaa ajanut harhaan ja että oli palattava takaisin Kurikan kirkolle. Lähdettyämme taas matkalle, ajoin hevosta entiseen tapaan eikä toverinikaan ollut enää oikein halukas ruumiin vieressä makaamaan, istualtaan vain torkkui. Mielessäni tuntui niin kummalliselta, kun jännityksellä odotin, koska tulevat vastaan oman kylän tutut paikat. Tuntui hauskalta päästä kotiin, mutta kun taas muistin, ettei minulla ollut isää eikä äitiä eikä siis kotoakaan, niin silloin itku tuppasi vä-

kotoakaan, niin silloin itku tuppasi väkisin kurkkuun.

Vihdoin tuli näkyviin tuttuja paikkoja. Herättelin toverini ja aloin hänelle kertoa talojen nimiä. Tiesin, että lukkari oli vaivaishoidon esimies ja sinne suuntasimme matkamme.

- Mene avaamaan tuo portti, sanoin toverilleni, kun oli päästy lukkarin portille.

- Eihän me tuonne pihalle, esteli hän. Ajetaan takapihalle.

- Ei ruumiita takapihalle viedä, sanoin ja niin ajoimme Jalasjärven lukkarin pihaan.

Lukkarin rouva oli juuri pihalla. Tunsin hänet ja ilmoitin, että äitini on tuossa rattailla ruumiina. Kovin rouva säikähti tämän kuultuansa, sillä äiti oli usein ollut lukkarilla ompelemassa ja siis hyvä tuttu rouvalle. Minua hän kovin surkutteli, käski kyökkiin ja antoi ruokaa. Sillä aikaa korjattiin ruumis pihalta enkä sitä enää sen jälkeen nähnyt.

Seuraavana aamuna sai matkatoverini lukkarilta 11 markkaa ja hän läksi ajamaan Pomarkkua kohden. Mitenkä hän mah toi tällä matkalla yksinänsä suoriutua, se on minulle vieläkin arvoitus.

M u i s t a

O R P A N A A

kirjoituksillasi.

Niitä vastaanottaa kaikki julkaisutoimikunnan jäsenet.